

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Od poezji „oszczędnej w słowa” do „trudnej” prozy dla dzieci.
Przekłady literatury słoweńskiej w latach 2016—2017

Author: Monika Gawlak

Citation style: Gawlak Monika. (2019). Od poezji „oszczędnej w słowa” do „trudnej” prozy dla dzieci. Przekłady literatury słoweńskiej w latach 2016—2017. "Przekłady Literatur Słowiańskich" (T. 9, cz. 3, s. 209-227), doi 10.31261/PLS.2019.09.03.21

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Od poezji „oszczędnej w słowa”
do „trudnej” prozy dla dzieci
Przekłady literatury słoweńskiej
w latach 2016—2017

From Poetry “Sparing in Its Words”
to “Difficult” Prose for Children
Translations of Slovenian Literature in 2016—2017

Monika Gawlak

 <https://orcid.org/0000-0002-0002-5107>

UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
monika.gawlak@us.edu.pl

Data zgłoszenia: 31.12.2018 r. | Data akceptacji: 5.02.2019 r.

ABSTRACT | The aim of the article is to review the Slovenian literature translated into Polish in 2016 and 2017. The author of the article presents translations of Slovenian poetry, prose, books addressed to children, and drama. Some of the important publishers are indicated along with the most active translators, their probable motivations, and ways of obtaining funds for their publications. The author of the article is also interested in reception of translated Slovenian literature in the target literary field.

KEYWORDS | Slovenian literature in Poland, Literary Translation, Reception of Translation, Veronika Dintinjana, Katja Gorečan, Evald Flisar, Maja Novak, Vlado Žabot

Kultura wraz z jej orientacjami światopoglądowymi, potrzebami i oczekiwaniami poznawczymi, estetycznymi, emocjonalnymi i tradycją historyczną wpływa zarówno na makrowybory tłumaczy i wydawców, na sam tekst powstały w drugim języku, jak i na sposób jego recepcji. Makrowybory określają: stopień wzajemnej obecności danej literatury w świadomości literackiej użytkowników kultury docelowej, preferencje estetyczne i światopoglądowe odbiorców docelowych i sekundarnego systemu literackiego czy kompetencje pragmatyczne tłumaczy¹. Wydaje się jednak, że wszystkie pytania o przyczyny włączenia danego utworu do literatury i kultury narodowej, skupiające się na dynamice procesu historycznoliterackiego, poszukujące ich w pewnej sytuacji kryzysowej czy niewydolności poetyk narodowych², w stopniu skryształizowania polisystemu literackiego i momentach w nim zwrotnych³, w odniesieniu do tzw. literatury mniejszej wydają się, po pierwsze, nieprzystające i niewystarczające, a ponadto, w perspektywie synchronicznej, przestają być nawet funkcjonalne. Literatura mniejsza rzadko bowiem ma szansę brać udział „w kształtowaniu jądra polisystemu”, a raczej pozostaje na jego obrzeżach. Ale też w jej przypadku, szczególnie w obecnej sytuacji urynkowienia, dużo wyraźniej obserwować można działanie przede wszystkim czynników osobistych⁴. Nie można też pominąć faktu, że obecnie dynamika kształtowania systemu literatury tłumaczonej⁵, zwłaszcza w przypadku tzw. literatur mniejszych, zależy od operatywności i skuteczności wydawców w pozyskiwaniu funduszy unijnych (program Kreatywna Europa na lata 2014—2020) lub innego typu grantów na publikację przekładanego dzieła, a czasem nawet od skuteczności tłumaczy w pozyskiwaniu środków na przekład. Wyraźnie widać, że obraz i repertuar literatury tłumaczonej ściśle zależy nie tylko od tłumacza, lecz także od tego aspektu społecznego funkcjonowania literatury przekładanej, który można

- 1 Por. B. Tokarz, 2009: *Wstęp*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 1, cz. 1: *Wybory translatorskie*, s. 11.
- 2 S. Skwarczyńska, 2013: *Przekład i jego miejsce w literaturze i kulturze narodowej*. W: P. de Bończa Bukowski, M. Heydel, red.: *Polska myśl przekładoznawcza. Antologia*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 136.
- 3 Por. I. Even-Zohar, 2009: *Miejsce literatury tłumaczonej w polisystemie literackim*. M. Heydel, tłum. W: P. Bukowski, M. Heydel, red.: *Współczesne teorie przekładu. Antologia*. Kraków, Znak, s. 198—199.
- 4 Por. L. Małczak, 2013: *Przekłady literatury serbskiej w Polsce w latach 2007—2013*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 5, cz. 2, s. 141—149. „Z jednej strony wpływ formalnych instytucji opiniotwórczych (krytyka literacka, związki twórcze) na kształtowanie obrazu literatur narodów byłej Jugosławii zmalał, a z drugiej strony w procesie samego lokowania tłumaczy zwiększyła się rola nieformalnych powiązań” (s. 142).
- 5 Pojęcie „systemu literatury tłumaczonej” zaczerpnięte zostało z teorii polisystemów Itmara Even-Zohara. Por. I. Even-Zohar, 2009: *Miejsce literatury tłumaczonej w polisystemie literackim...*, s. 197—203.

określić za Robertem Escarpitem „aparatem rozpowszechniania” (produkcja, rynek, konsumpcja), w którym produkt literacki (również ten będący przekładem) stanowi „rezultat szeregu wyborów dokonanych przez rozmaite filtry społeczne, ekonomiczne i kulturowe [...]”⁶. Produkt ten sytuować zatem należy w obszarze komunikacji społecznej, a także międzykulturowej, gdzie przekład umieszczał David Katana, wspominając o filtrach kulturowych jako narzędziach organizowania postrzegania świata przez wspólnotę⁷. Taka optyka zakłada traktowanie kultury jako systemu filtrów (ram poznawczo-interakcyjnych⁸), które między innymi „konkurują między sobą w wywieraniu wpływu na to, co, kiedy, jak i kto tłumaczy”⁹.

W latach 2016 i 2017 ukazały się w Polsce przekłady słoweńskiej poezji i prozy, również tej, skierowanej do najmłodszych czytelników, a nawet (po dwunastu latach przerwy) tłumaczenie dramatu. W formie książkowej wydano dwa tomiki poetyckie, jeden zbiór opowiadań, trzy powieści (przy czym jedna z nich ukazała się w wydawnictwie londyńskim) oraz siedem książek dla dzieci. Literatura słoweńska publikowana była również w czasopiśmie: „Arterie”, „Czas Kultury”, „Dialog” (wspomniany dramat), „Tekstualia”, „Wyspa” oraz „Migotania”.

Pojawienie się poezji słoweńskiej w Polsce związane jest w ostatnich latach z wydarzeniami kulturalnymi, jakimi są Festiwal Miłosza w Krakowie (wydanie tomu Uroša Zupana w 2015 roku) oraz Festiwal Europejski Poeta Wolności w Gdańsku (wydanie tomiku Kristiny Hočevar w 2015, Veroniki Dintinjany w 2016 i Katji Gorečan w 2017 roku). Zbiory te ukazały się nakładem Instytutu Kultury Miejskiej (głównego organizatora festiwalu) w serii Versopolis, która ma charakter międzynarodowy i powstała w celu promowania i wspierania młodych poetów europejskich poza granicami ich ojczyzny poprzez wydawanie ich twórczości i jej tłumaczeń w ramach i ze środków unijnego programu Kreatywna Europa. Versopolis to równocześnie projekt jednoczący sieć europejskich organizatorów festiwali poetyckich z 13 państw. Prócz wydań tomików poetyckich zakłada on tworzenie specjalnej platformy poetyckiej on-line (nazywanej magazynem literackim — European Review of Poetry, Books and Culture), na której w języku angielskim zamieszczane są różnorodne teksty na temat poezji

- 6 R. Escarpit, 1976: *Literatura a społeczeństwo*. J. Lalewicz, tłum. W: H. Markiewicz, oprac.: *Współczesna teoria badań literackich za granicą. Antologia*. T. 3. Kraków, Wydawnictwo Literackie, s. 241.
- 7 D. Katana, 2009: *Translation as Intercultural Communication*. W: J. Munday, red.: *The Routledge Companion to Translation Studies*. London—New York, Routledge, s. 74—92.
- 8 Por. B. Kielar, 2003: *Zarys translatoryki*. Warszawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, s. 18—19.
- 9 M. Gaszyńska-Magiera, 2013: *Przekład literacki w perspektywie komunikacji międzykulturowej*. W: I. Kasperska, A. Żuchelkowska, red.: *Przekład jako akt komunikacji międzykulturowej*. Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM, s. 55.

i poetów, literatury, sztuki, filmu, muzyki czy podróży¹⁰. Co ciekawe, głównym pomysłodawcą i koordynatorem projektu jest słoweńskie wydawnictwo Beletrina. Poeci zgłaszani są do niego przez organizatorów festiwalu z danego kraju i muszą spełniać określone kryteria¹¹. Przedsięwzięcie to ma na celu stworzenie sieci kontaktów pomiędzy twórcami i wydawcami, tłumaczami i szerszą publicznością oraz rozpropagowanie twórczości młodych poetów w Europie. Z tego powodu poezja w tomach z serii Versopolis wydawana jest w trzech językach — w przypadku poezji słoweńskiej publikowanej w Polsce są to języki: angielski, polski i słoweński. Trójjęzyczne publikacje umożliwiają czytelnikom ciekawe analizy komparatystyczne, a poetom większe możliwości dotarcia do odbiorców w wymiarze międzynarodowym.

Znamienne wydaje się, że w przypadku przekładów poezji słoweńskiej w dwóch ostatnich latach postawiono na głos kobiety¹². Zbiór poezji Veroniki Dintinjany pt. *Alfabet znaków* przełożyła Joanna Pomorska, która stosunkowo rzadko tłumaczy poezję. Specjalizuje się ona przede wszystkim w prozie — to dzięki jej przekładom istnieją w Polsce tłumaczenia dzieł takich słoweńskich autorów, jak: Drago Jančar, Božidar Jezernik czy Jani Virk. Z kolei zbiór wierszy *Hana i wszystko inne* Katji Gorečan przetłumaczony został przez Miłosza Biedrzyckiego, który wyraźnie preferuje tłumaczenie poezji, a na jego koncie znajdują się przekłady osobnych tomików, między innymi Tomaža Šalamuna czy Uroša Zupana. Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że oboje tłumacze zostali w ostatnich latach laureatami wyróżnień translatorskich, które wydają się istotnym potwierdzeniem kapitału kulturowego, jakim dysponują¹³. Nagrody te, jako wyraz uznania w polu społecznym (tu literackim), akumulują kapitał symboliczny i dzięki nim tłumacze poprawiają własną pozycję¹⁴. J. Pomorskiej przyznano w 2017 roku dwa wyróżnienia za zasługi w inicjowaniu dialogu międzykulturo-

10 Adres internetowy platformy to: <http://www.versopolis.com>. Informacje dotyczące projektu zamieszczone na jego stronie głównej: <http://www.versopolis.com> [dostęp: 12.11.2018] oraz stronie Instytutu Kultury Miejskiej w Gdańsku: <http://ikm.gda.pl/projekt/versopolis/> [dostęp: 12.11.2018], który realizuje projekt w Polsce poprzez organizację festiwalu i publikacje tomików w serii Versopolis.

11 Są to m.in. takie kryteria, jak: przynajmniej jedna publikacja książkowa poezji w języku ojczystym, publikacja debiutanckiej książki przynajmniej przed 20 laty, nieposiadanie więcej niż trzech publikacji w tłumaczeniu na języki obce, uznanie wartości symbolicznej twórczości poety w ojczyźnie (nagrody, stypendia, wysokie oceny krytyków).

12 W zasadzie wszystkie trzy tomiki wydane w serii Versopolis i w ramach festiwalu Europejski Poeta Wolności należą do kobiet.

13 Pojęcie kapitału za: Pierre Bourdieu, 2001: *Reguły sztuki. Geneza i struktura pola literackiego*. A. Zawadzki, tłum. Kraków, Universitas.

14 Por. P. Bourdieu, 2005: *The Social Structures of the Economy*. Ch. Turner, tłum. Cambridge, Polity.

wego: w Polsce Nagrodę Stowarzyszenia Autorów ZAIKS za przekład literatury obcej na język polski oraz w Słowenii międzynarodową Nagrodę im. Tonego Pretnarja (Pretnarjeva nagrada) przyznawaną ambasadorom słoweńskiej literatury w świecie¹⁵. M. Biedrzycki wraz ze współautorką przekładu — Katariną Šalamun-Biedrzycką zostali natomiast uhonorowani w 2016 roku Nagrodą im. Wisławy Szymborskiej za tłumaczenie tomiku poezji Uroša Zupana (głównego zdobywcy tego wyróżnienia na Festiwalu Miłosza w Krakowie). Nagrody przyczyniają się do wzrostu prestiżu zawodu tłumacza, są wyrazem uznania jego wysiłku i talentu, niemniej należy uznać humanistyczno-ekonomiczną dwoistość natury nagród — wzrost ich liczby w ostatnim czasie może przyczyniać się też do dewaluacji wartości nagradzanych dzieł i ich twórców oraz powodować komercjalizację¹⁶. Jednakże z perspektywy popularyzacji literatury tłumaczonej, pozostającej na obrzeżach polisystemu literackiego¹⁷, otrzymane przez tłumaczy nagrody niewątpliwie poprawiają zarówno ich status, jak i przełożonej przez nich literatury w kręgu kultury przyjmującej.

Poezja V. Dintinjany to liryka refleksji, wyznania, niekiedy sytuacyjna. Stanowi próbę głębszego namysłu nad czasem, przemijaniem, tym, co niestałe (również w sferze wyrażania), nieoswojone, ale też nieuniknione i nieuchronne („Nawet samotność nie wydaje się / już nieunikniona, smutek opada, przejście jest otwarte, / przelewa się przez nie coś trwalszego niż słowa”¹⁸). To poezja wyrastająca z potrzeby wyrażenia doświadczeń, osobistych doznań, zjawisk trudnych do wyrażenia, poezja wyrastająca z potrzeby uchwycenia sygnałów świadomości upływu czasu czy z poczucia straty. W wierszach obrazy przeszłości wpisane zostają w teraźniejszość, dzięki zastosowaniu między innymi techniki swobodnych skojarzeń, co jest próbą zatrzymania tego, co minione. Pojawia się w nich także afirmacja chwili, zachwyt nad zatrzymanym, choć przemijającym doświadczeniem zmysłowym („żółto płonie krzak forsycji / pszczoły buszują w kwiatach fasoli / światło popołudnia sączy się jak miód...”¹⁹). Obecne są w nich też liczne nawiązania intertekstualne do dzieł i postaci literatury (Czesław Miłosz), dzieł malarskich (obrazy Pietera Bruegla), muzycznych (*Concierto de Aranjuez* Joaquina Rodrigo), sygnalizujące związek wypowiedzi poetyckiej

15 W roku 2007 laureatami tej nagrody również zostali Polacy — Bożena i Emil Tokarzewie.

16 Por. J.F. English, 2013: *Ekonomia prestiżu: nagrody, wyróżnienia i wymiana wartości kulturowej*. P. Czaplński, Ł. Zaremba, tłum. Warszawa, Narodowe Centrum Kultury.

17 Por. I. Even-Zohar, 2009: *Miejsce literatury tłumaczonej w polisystemie literackim...*, s. 195—203.

18 V. Dintinjana, 2016: *Spacer po Lipicy nocą*. J. Pomorska, tłum. W: Eadem: *Alfabet znaków*. Gdańsk, Instytut Kultury Miejskiej, s. 10.

19 V. Dintinjana, 2016: ****(żółto płonie krzak forsycji...)*. J. Pomorska, tłum. W: Eadem: *Alfabet znaków...*, s. 13.

z różnymi dziedzinami kultury i wskazujące na potrzebę holistycznego, kulturowo wielowymiarowego ujmowania doświadczenia człowieka. Tłumaczka wyboru tak podsumowuje poezję autorki: „Wiersze Veroniki, oszczędne w słowach, pełne pięknych, zaskakujących metafor, dają czytelnikowi szansę na to, by przystanął w biegu i zapytał, czy naprawdę trzeba tak biec”²⁰. Polskie wydanie poezji V. Dintinjany *Alfabet znaków* zawiera tłumaczenia wierszy z debiutanckiego tomiku autorki pt. *Rumeno gori grm forzicij* (dziesięć wierszy) oraz trzy teksty niepublikowane wcześniej. Utwory z jej ostatniego tomiku *V suhem doku*, wydanego w Słowenii w 2016 roku, nie zostały uwzględnione. Tytuł całości zbioru jest fragmentem ostatniego wersu zamieszczonego w nim wiersza pt. *Šw. Franciszek*. Wybór poezji tej autorki podyktowany był nie tylko dużą wartością artystyczną i dojrzałością jej utworów, o czym zdają się świadczyć liczne otrzymane przez nią wyróżnienia (ostanie to Nagroda im. S. Jenki / Jenkova nagroda za najnowszy tomik *V suhem doku*), lecz najprawdopodobniej wpłynęło na to także szersze jej zaangażowanie jako animatorki kulturalnej. V. Dintinjana jest bowiem prężnie działającą współorganizatorką corocznego festiwalu *Mlade rime* (Młode Rymy) i spotkań literackich mających na celu wsparcie młodych poetów i promocję ich twórczości. Międzynarodowa współpraca w ramach festiwalu literackich często owocuje publikacjami tłumaczeń zaangażowanych w nie twórców.

Drugi tomik wydany w latach 2016—2017 przez Instytut Kultury Miejskiej w Gdańsku w serii *Versopolis* to zbiór poezji Katji Gorečan pt. *Hana i wszystko inne*. Tytuł całości jest parafrazą tytułów wierszy opublikowanych w tym zbiorze, a wybranych z tomiku *Trpljenje mlade Hane*²¹. Stanowią one swego rodzaju katalog tego, co może dookreślać bohaterkę, wiąże się z jakimś epizodem z jej życia lub staje się pretekstem do wyrażenia jej zdania, stanowiska na dany temat — *Hana i poezja*, *Hana i miesięczka*, *Hana i świat*. Polskie wydanie zawiera również teksty wcześniej niepublikowane. Tematycznie wiersze K. Gorečan koncentrują się wokół epizodów z życia młodej kobiety — tytułowej Hany — i poruszają problematykę marginalizacji, dyskryminacji, przemocy, oczekiwań społecznych, wstydu, cielesności, fizjologii, kobiecości, przekraczania norm, tabu, poszukiwania indywidualnego sposobu wyrażania siebie, buntu. Wyodrębnienie pierwszoosobowego głosu bohaterki (zapis kursywą) i trzecioosobowego narratorki pozwala na zarysowanie dwóch perspektyw, ale też na budowanie dystansu, czy też jego zmianę, a wreszcie na kontrastywne zestawienie obiektywnej, sprawozdawczej postawy i subiektywnego, nacechowanego emocjonalnie głosu.

20 J. Pomorska, [online]: [Komentarz zamieszczony na stronie festiwalu Europejski Poeta Wolności]. Dostępne w Internecie: <http://europejskipoetawolnosc.pl/versopolis-na-epw/> [dostęp: 25.11.2018].

21 W roku 2018 ukazał się w Polsce, nakładem wydawnictwa Korporacja Ha!art, przekład całego tomiku — *Cierpienia młodej Hany*.

Niemniej odkrycie zamaskowanych emocji wymaga od odbiorcy szczególnej uwagi. Narratorka i bohaterka bardziej skupiają się na faktach, opisie sytuacji, odniesieniu się do pewnych norm i ewentualnej reakcji społecznej niż na wyrażeniu stanu emocjonalnego. Zastosowany w utworach dwugłos zbliża poezję K. Gorečan do konwencji dramatu (w wierszu *Długanoc sni w lesie* występują nawet partie chóru) czy monodramu, jeśli uznać głos bohaterki i narratorki za modulacje jednego, poetyckiego głosu poszukującej kobiety. Głosu wyrażającego szerokie spektrum kobiecych doświadczeń i różnokierunkowe próby dookreślenia swojego miejsca w perspektywie indywidualnej i społecznej. Sama autorka niektóre ze swych utworów określa jako „koreopesmi”, na co zwraca uwagę również tłumacz jej poezji — M. Biedrzycki: „Poetka eksperymentuje z nowymi formami, powołuje do istnienia »choreowiersze« (bądź »choreopiesni« — oba tłumaczenia nazwy są tu uzasadnione) na styku liryki i dramatu”²². Z perspektywy translacji istotne jest, że wiersze te eksplorują język potoczny, mówiony, rozbijają lub przekształcają utrwalone klisze językowe i dążą do prostoty, momentami nawet nieporadności językowej. M. Biedrzycki wyznaje: „Jako tłumacz musiałem powściągnąć tu swoje własne zamiłowanie do parodii i groteski, żeby ciekawa przewrotność tych tekstów, jednocześnie zjadliwych i na swój sposób pogodnych, nie zatraciła się w ostentacji”²³. Poezja K. Gorečan w sposób kontrowersyjny prowadzi dialog ze stereotypami i zakorzenionymi wzorcami kulturowymi, a jednocześnie bezkompromisowo ukazuje dramat uwikłanej w te wzorce jednostki, wchodzącej w dorosłość kobiety.

zawsze, kiedy hana wychodzi z domu, chce jej się płakać.
i robi jej się naprawdę niedobrze.
hana wie, że to nie mogą być poranne mdłości ciążowe,
bo nie uprawiała seksu od dwóch lat, od kiedy zdecydowała się

na post.

hana wie, że *właśnie skłamałam*,
w końcu nie jesteśmy jej rodzicami
ani jej babcią,
ani też dziadkiem,
i nie będziemy jej osądzać, jeśli nam powie,
że tak naprawdę uprawiała seks poprzedniej nocy
i kiedy obudziła się rano,

22 M. Biedrzycki, [online]: [Komentarz zamieszczony na stronie festiwalu Europejski Poeta Wolności]. Dostępne w Internecie: <http://europejskipoetawolnosc.pl/verso-polis/versopolis-2017/katja-gorecan/> [dostęp: 25.11.2018].

23 M. Biedrzycki, [online]: [Komentarz zamieszczony na stronie festiwalu Europejski Poeta Wolności]...

nie wiedziała, kto leży obok niej.
jednakże w trosce o dobre poczucie czytelnika
lepiej napisać, że hana ostatnio uprawiała seks dwa lata temu,
albo jeszcze lepiej — że jest dziewczyną
i chce pójść do klasztoru,
czego od dawna pragnęli jej rodzice²⁴.

Na temat obu tomików i samych poetek pojawiły się informacje na stronach internetowych gdańskiego festiwalu, ale wzmianki te mają charakter okolicznościowy. Dostęp do samych publikacji jest utrudniony, gdyż nie przeznaczono ich do sprzedaży. Można je było bezpłatnie otrzymać na festiwalu, były też rozsyłane do niektórych instytucji i większych bibliotek. Jednak kontakt odbiorców z tego typu publikacjami jest raczej incydentalny i krótkotrwały.

W obszarze prozy we wskazanych latach ukazały się trzy tłumaczenia słoweńskich powieści (dwie Evalda Flisara i jedna Mai Novak) oraz zbiór krótkich form Vlada Žabota. Mamy więc do czynienia z dopełnieniem obrazu twórczości słoweńskich autorów, gdyż w przypadku M. Novak i V. Žabota są to kolejne przekłady ich utworów w Polsce. Twórczość E. Flisara prezentowana jest natomiast polskiemu czytelnikowi po raz pierwszy²⁵.

Zaistnienie przekładów w docelowym kręgu odbiorczym stanowi rodzaj spotkania z odmienną kulturą, spotkania międzykulturowego²⁶. Rozumiejąc przekład jako formę komunikacji międzykulturowej, Małgorzata Gaszyńska-Magiera zastanawia się nad warunkami aktywnej roli czytelnika w procesie odbioru obcych dzieł. A jednocześnie podejmowany przez niego wysiłek samej lektury, aktywowania wiedzy uprzedniej²⁷ oraz zaangażowanie w poszerzanie wiedzy na temat zawartych w dziele elementów kulturowych, zaangażowanie w osvajanie przez niego obcości — traktuje jako pierwszy krok ku spotkaniu z odmienną kulturą i jej użytkownikami i jako podstawowy warunek komunikacji międzykulturowej, świadczący o postawie

24 K. Gorečan, 2017: *Hana i świat*. M. Biedrzycki, tłum. W: Eadem: *Hana i wszystko inne*. Gdańsk, Instytut Kultury Miejskiej, s. 10.

25 Nie licząc festiwalu literackiego Miesiąc Spotkań Autorskich organizowanego w 2012 roku przez Miejską Bibliotekę Publiczną we Wrocławiu. E. Flisar był gościem tego festiwalu, fragmenty jego utworów były tłumaczone i prezentowane na spotkaniach autorskich, nie zostały jednak opublikowane.

26 Por. B. Tokarz, 2010: *Spotkania. Czasoprzestrzeń przekładu artystycznego*. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego; M. Gaszyńska-Magiera, 2011: *Recepcja przekładów literatury iberoamerykańskiej w Polsce w latach 1945—2005 z perspektywy komunikacji międzykulturowej*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

27 R. Lewicki, 2000: *Obcość w odbiorze przekładu*. Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

otwartości²⁸. Oswajanie obcych elementów kulturowych ma miejsce, po pierwsze, w momencie, gdy w ogóle występują one w tekście prymarnym, gdy nie jest on na tyle zuniwersalizowany, że może być odczytywany zupełnie poza kontekstem kulturowym, a po drugie, ułatwione jest wówczas, gdy czytelnik docelowy posiada już pewną bazę kognitywną, sieć skojarzeń kulturowych, wiedzę uprzednią zgromadzoną na podstawie wcześniejszych kontaktów z daną kulturą i na przykład dziełami literackimi już wprowadzonymi do polisystemu literackiego kultury przyjmującej. Z taką sytuacją mamy do czynienia w przypadku prozy V. Žabota, gdyż jest nacechowana kulturowo (choć posiada również istotny i nośny wymiar uniwersalny) i była już wcześniej publikowana w Polsce. Dzięki temu zainteresowany literaturą słoweńską czytelnik mógł stworzyć sobie już pewien obraz twórczości autora i dopełnić go nowo powstałymi tłumaczeniami.

W roku 2016 w Polsce ukazał się bowiem kolejny przekład prozy V. Žabota, a mianowicie debiutancki zbiór opowiadań *Mora bukowa*²⁹ (*Bukovska mati*, 1986) przetłumaczony przez Marlenę Grudę. Zbiór ten to kolejna publikacja przekładów z języka słoweńskiego wydana przez Instytut Mikołowski im. Rafała Wojaczka, który regularnie i konsekwentnie — od 2012 roku — wydaje literaturę słoweńską w formie książkowej. Oficyna ta odgrywa zatem ważną rolę w upowszechnianiu głosu i kapitału symbolicznego literatów zza „słonecznej strony Alp” w Polsce³⁰, a publikacja opowiadań V. Žabota potwierdza utrzymywanie się tej tendencji. W latach wcześniejszych wydane zostały dwie powieści tego autora — w 2009 roku *Sukub*³¹ w tłumaczeniu Ewy Ziewiec, a rok później *Wilcze noce*³² (*Volčje noči*) w przekładzie Marleny Grudy. Oba dzieła ukazały się nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego.

Należy nadmienić, że wszystkie wymienione publikacje zostały współfinansowane przez słoweńskie instytucje — wydanie książek wsparło Ministerstwo Kultury Słowenii (*Sukub*) i fundacja Trubarjev skład działająca przy Stowarzyszeniu Pisarzy Słoweńskich (*Wilcze noce*, *Mora bukowa*). Tłumaczenia natomiast finansowo wsparła Javna agencija za knjigo — odpowiednik polskiego Instytutu Książki. Wydania te pojawiły się więc w Polsce zarówno dzięki

28 Por. M. Gaszyńska-Magiera, 2011: *Recepcja przekładów literatury iberoamerykańskiej w Polsce...*, s. 24–25.

29 V. Žabot, 2016: *Mora bukowa*. M. Gruda, tłum. Mikołów, Instytut Mikołowski, ss. 110.

30 Por. M. Gawlak, 2016: *Rola Instytutu Mikołowskiego w upowszechnianiu przekładów literatury słoweńskiej w Polsce w ostatnich latach*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 7, cz. 2, s. 167–179.

31 V. Žabot, 2009: *Sukub*. E. Ziewiec, tłum. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, ss. 140.

32 V. Žabot, 2010: *Wilcze noce*. M. Gruda, tłum. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, ss. 173.

wspieraniu Słowenii, jak i dzięki osobom zaangażowanym w ich powstanie — ich determinacji i wierze w wartość praktyki literackiej, przekładowej i wydawniczej (Bourdieu'owskie *illusio*³³), które to niewątpliwie stały się siłą napędową tych i podobnych inicjatyw dotyczących tzw. literatur i kultur mniejszych.

Przekłady wcześniej wydanych obu powieści V. Žabota stanowią debiuty książkowe tłumaczek. Analizując ich biogramy, dostrzec można kilka podobieństw. Obie studiowały slawistykę, z tym że M. Gruda jest absolwentką Uniwersytetu Śląskiego, a E. Ziewiec Uniwersytetu Gdańskiego. Obie przynależą do grona tłumaczy młodszego pokolenia i sięgają głównie po prozę i poezję najnowszą³⁴.

Dla recepcji przekładu w polu kultury przyjmującej, choćby ze względu na częsty brak rozeznania czytelnika sekundarnego w kwestii kapitału kulturowego i symbolicznego, jakim dysponuje dany twórca w kulturze wyjściowej, ważną wydaje się dbałość o oprawę przekładu i kwestia paratekstów, a dokładnie perytekstów (G. Genette)³⁵. Pojawienie się przedmowy czy posłowie, a nawet przypisu w przekładzie przestało być traktowane jako wyraz bezradności wobec barier kulturowych, a stało się przejawem świadomości, erudycji oraz odpowiedzialności i dbałości translatora, redaktora i wydawcy³⁶. Wszystkie polskie wydania prozy V. Žabota zawierają wstęp lub posłowie. Obszerne wstępy towarzyszące obu powieściom napisane zostały przez badaczkę między innymi literatury słoweńskiej w Polsce — Bożenę Tokarz. Określają one specyfikę prozy V. Žabota, wskazując ważne wątki interpretacyjne, umieszczają ją w kontekście biografii

33 Por. P. Bourdieu, 2006: *Medytacje pascaliańskie*. K. Wakar, tłum. Warszawa, Oficyna Naukowa, s. 94.

34 Prócz powieści i opowiadań V. Žabota w tłumaczeniu M. Grudy ukazał się w Instytucie Mikołowskim tomik poezji Klemena Piska *Za krzakiem majającego ślimaka* oraz dwie, wydane w 2017 roku, powieści E. Flisara: *Na złotym wybrzeżu* i *Obserwator*, opublikowane przez Wydawnictwo Ezop. W wydawnictwach ciągłych i antologiach M. Gruda publikowała przekłady utworów m.in. Aleša Debeljaka, Milana Deklevy, Borisa A. Novaka, Vinka Möderndorfera czy Maji Vidmar. Ewa Ziewiec natomiast prócz powieści V. Žabota przełożyła na język polski także kilka opowiadań (Silviji Borovnik, Polony Glavan, Rade Krsticia i Igora Zabla) zamieszczonych w antologii współczesnej krótkiej prozy słoweńskiej *Noc w Lublanie*. W czasopiśmie „Korespondencja z Ojcem” ukazały się jej tłumaczenia prozy Mitiji Čandra i Suzany Tratnik.

35 Perytekst to rodzaj paratektu towarzyszącego dziełu, a dokładnie forma komentarza usytuowana w ramach tego samego woluminu co tekst główny (np. dedykacja, przedmowa, posłowie, nota biograficzna). Por. G. Genette, 2014: *Palimpsesty. Literatura drugiego stopnia*. T. Stróżyński, A. Milecki, tłum. Gdańsk, Słowo/Obraz Terytoria. (G. Genette, 1982: *Palimpsestes: La Littérature au second degré*. Paris; G. Genette, 1987: *Seuils*, Paris). Paratekstem w przekładzie literatur słowiańskich poświęcony został jeden z tomów niniejszego czasopisma — „Przekłady Literatur Słowiańskich”, 2017, t. 8, cz. 1: *Parateksty w odbiorze przekładu*.

36 Por. E. Skibińska, red., 2009: *Przypisy tłumacza*. Kraków, Księgarnia Akademicka.

i twórczości autora oraz współczesnej prozy słoweńskiej (roczników sześćdziesiątych), określanej jako postmodernistyczna³⁷. We wstępach pojawiają się także wyjaśnienia dotyczące roli literatury w kulturalnym życiu Słowenii (zwłaszcza po 1991 roku) czy roli regionu Prekmurje w świecie kreowanym przez pisarza. Badaczka zwraca uwagę na obecną w prozie V. Žabota grę z kategorią mimesis, a także odnosi się do samego przekładu, a dokładnie ekwiwalentyzacji na poziomie składniowym. Wstępy te stanowią zatem szczególnego rodzaju kompensacji wiedzy wzbogacającej możliwości interpretacyjne odbiorcy sekundarnego. Wszystkie pojawiające się w nich konteksty są ważne również dlatego, że proza V. Žabota jest wielowymiarowa, niełatwa w interpretacji (co przyznaje również autorka tych komentarzy), wymaga od czytelnika zaangażowania i otwartości na to, co nie do końca zrozumiałe i jednoznaczne. Łączy wątki mitologiczne, lokalny folklor i motywy biblijne, zawiera nawiązania intertekstualne i cechuje ją synkretyzm gatunkowy. W polskim wydaniu zbioru opowiadań słoweńskiego pisarza pojawiło się natomiast posłowie autorstwa tłumaczki, M. Grudy. Prezentuje ona sylwetkę twórczą pisarza, wskazuje na nawiązania do mitologii słowiańskiej, na istotną rolę świata fantazji w twórczości V. Žabota, ale najwięcej uwagi poświęca kategorii cielesności, zmysłowości i erotyki, które niewątpliwie są ważnymi elementami kształtującymi tożsamość postaci opowiadań (również powieści). Szkoda, że decydując się na posłowie, tłumaczka nic nie wspomina o samym przekładzie, o swych wyborach translatorskich, motywacjach czy o trudnościach językowych i kulturowych, na jakie natrafiła w fazie reekspresji. Obecnie działania zmierzające do ujawnienia stanowiska tłumacza, jego swego rodzaju coming outu³⁸, są doceniane zarówno przez badaczy przekładu, jak i czytelników. Ma to związek z dynamicznymi procesami kulturowymi, zmieniającą się świadomością przekładu i weryfikacją jego miejsca w kulturze. Tendencje te można postrzegać nawet jako zwrot polegający na dowartościowaniu roli tłumacza i włączaniu go (na podobnych prawach co autora) w strukturę tekstu. Dlatego też wszelkie wyjaśnienia tłumaczki dotyczące procesu czy strategii translacji byłyby niezmiernie cenne i interesujące³⁹. Zwłaszcza uwagi związane z tłumaczeniem elementów kulturowych.

Tak czy inaczej należy docenić obecność perytekstów we wszystkich wydaniach prozy V. Žabota w Polsce, gdyż poszerzająca odbiór perspektywa i pogłębione rozważania autorek przedmów lub posłowia, stając się „akompaniamentem” samego przekładu, niewątpliwie wzbogacają wiedzę odbiorców i obraz

37 Por. T. Virk, 1991: *Postmoderna in 'mlada slovenska proza'*. Maribor, Obzorja.

38 Określenie to w kontekście przekładu zaproponował Jerzy Jarniewicz, por. J. Jarniewicz, 2012. W: *Gościnność słowa. Szkice o przekładzie literackim*. Kraków, Znak, s. 7–22.

39 Potwierdzeniem wydaje się m.in. coraz większa liczba wywiadów z tłumaczami publikowana w prasie, w Internecie oraz w postaci książkowej.

literatury słoweńskiej powstający w polu literackim kultury przyjmującej — polskiej. Są też niewątpliwie wyrazem świadomości kształtowania tego obrazu oraz poczucia dużej odpowiedzialności u osób zaangażowanych w proces wydawniczy. Ta odpowiedzialność i świadomość kształtowania dialogu międzykulturowego przejawia się również poprzez organizację spotkań literackich z autorem — V. Žabot kilkakrotnie był gościem w Polsce, między innymi właśnie z okazji wydania zbioru *Mora bukowa*.

Również obraz twórczości Mai Novak mógłby zostać dopełniony dzięki przekładowi. W 2017 roku ukazała się bowiem kolejna powieść autorki w wersji polskojęzycznej — *Współlokatorcki (Cimre)* w tłumaczeniu Kingi Dyszerowicz. Wcześniejsze publikacje M. Novak to przekład powieści *Karfanaum, czyli as killed (Karfanaum ali as killed)* dokonany przez Wojciecha Domachowskiego oraz kilka opowiadań. Niestety z uwagi na to, że najnowsza publikacja wydana została przez wydawnictwo w Londynie, praktycznie nie jest dostępna w Polsce. Można wątpić w zasadność takich decyzji i zastanawiać się, czy z punktu widzenia polskiego kręgu odbiorczego taki przekład w ogóle ma szansę na recepcję i uczestnictwo w polisystemie literackim i w kulturze docelowej. Zwłaszcza że chodzi o tzw. literaturę mniejszą, i tak sytuującą się na obrzeżach systemu literatury tłumaczonej.

Pewnym zaskoczeniem dla czytelników śledzących polskie wydania literatury słoweńskiej może wydawać się fakt publikacji aż dwóch powieści Evalda Flisara w jednym roku. Nakładem Wydawnictwa Ezop, które do tej pory nie publikowało przekładów słoweńskich autorów, ukazały się książki *Obserwator (Opazovalec)* oraz *Na złotym wybrzeżu (Na zlati obali)* w tłumaczeniu M. Grudy. Jeśli chodzi o peryteksty, to wydaniom tym towarzyszą krótkie notki o autorze i tłumaczcze zamieszczone na końcu książki oraz wzmianka dotycząca fabuły na okładce. Twórczość prozaika, dramaturga i eseisty, Evalda Flisara, jest doceniana przez czytelników, nominowana do licznych słoweńskich i zagranicznych nagród, a także chętnie tłumaczona na języki obce. Jego utwory doczekały się przekładów na ponad 40 języków (w tym japoński, arabski, chiński, a nawet bengalski lub indonezyjski)⁴⁰. Jednak wskazane powieści to pierwsze utwory E. Flisara opublikowane w Polsce. Obie prezentują typową dla twórczości prozatorskiej słoweńskiego autora (od debiutanckiej powieści *Čarovnikov vajenec*) tematykę podróży, poszukiwania sensu życia i odpowiedzi na pytania egzystencjalne oraz dylematy moralne. W *Obserwatorze* wątek podróży dotyczy wyjazdu bohatera do Nowego Jorku, *Na złotym wybrzeżu* z kolei to relacja z podróży po Afryce. Wybór powieści mógł być podyktowany pozycją pisarza w kulturze

40 Biografia na stronie internetowej autora: <http://www.evaldfisar.com> [dostęp: 11.08.2017].

prymarnej i prymarnym polu literackim, kapitałem symbolicznym przypisywanym jego twórczości, czego potwierdzeniem są między innymi nominacje do słoweńskiej nagrody Kresnik za najlepszą powieść roku, a także — w przypadku powieści *Na złotym wybrzeżu* — zaliczenie jej przez redakcję czasopisma „The Iris Times” do trzynastu najlepszych europejskich książek o Afryce⁴¹. Motywacją mogło być również rosnące zainteresowanie prozą podróżniczą. Oba przetłumaczone utwory stanowią swego rodzaju kolaż gatunkowy — reportażu, różnych odmian powieści: podróżniczej, kryminalnej, obyczajowej czy psychologicznej. W obu ważną rolę odgrywają liczne nawiązania intertekstualne zarówno do dzieł literackich, jak i filmowych czy teatralnych, które słoweński komparatysta, Tomo Virk, wiąże z obecnymi w powieściach (omawiając powieść *Obserwator*) tendencjami postmodernistycznymi, a nawet przekraczaniem ich⁴². Oba utwory poruszają problematykę poszukiwania autentyczności, niepewności ontologicznej, kształtowania się tożsamości współczesnego człowieka jako niestałego, labilnego konstruktu, tożsamości *bricolage*; problematykę wolności i zdeterminowania, odpowiedzialności i świadomego życia, konieczności, a nawet przemocy symbolicznej oraz przypadku i niepewności.

Po publikacji polskich tłumaczeń powieści (ukazały się równocześnie) odbyły się spotkania autorskie z E. Flisarem (w Warszawie, Krakowie i Katowicach), przybliżające jego twórczość sekundarnemu kręgowi odbiorców i promujące nowo wydane przekłady. Opublikowano kilka internetowych recenzji obu powieści⁴³, a także wyemitowano wywiad z pisarzem w radiowej Jedynce — audycja „Moje książki”⁴⁴. Recenzje skupiają się głównie na fabule powieści, przynależności gatunkowej, tematyce i nawiązaniach intertekstualnych. Cenne wydaje się, że jedna z nich, Jarosława Czechowicza, wskazuje także inne obecne w Polsce przekłady słoweńskiej prozy (A. Čara, G. Vojnovicia, M. Mazziniego). W audycji radiowej pisarz wspomina o genezie powstania powieści *Na złotym wybrzeżu*, o swych własnych doświadczeniach w podróży po

41 Informacja na stronie internetowej autora: <http://www.evaldfisar.com> [dostęp: 11.08.2017] oraz na obwołucie polskiego tłumaczenia powieści.

42 Por. T. Virk, 2010: *Postmodernizem? Prej bi rekli, da korak naprej*. „Sodobnost”, št. 3, s. 393—394.

43 Na przykład na blogu krytycznoliterackim Jarosława Czechowicza *Krytycznym okiem*: <http://krytycznymokiem.blogspot.com/2017/06/obserwator-evald-flisar.html> [dostęp: 13.12.2017]; na stronie *Literackie skarby świata całego*: <http://literackie-skarby.blogspot.com/2017/12/dylematy-sowskiego-bartona-finka.html> [dostęp: 13.12.2018]; <http://literackie-skarby.blogspot.com/2017/07/afryka-z-magii-odarta-na-zoty-wybrzezu.html> [dostęp: 13.12.2018].

44 „Moje książki” w paśmie „Kultura na wakacje”, prowadzenie Magda Mikołajczuk, data emisji: 28.06.2017: <https://www.polskieradio.pl/7/173/Artykul/1783064,Evald-Flisar-w-Afryce-czulem-ciekawosc-i-strach> [dostęp: 13.08.2017].

Czarnym Kontynencie, o Słowenii, a także o wybranych scenach powieści i ich interpretacji. Dzięki audycji, która jest dostępna na stronie internetowej radia w formie podcastu, odbiorcy mogą zatem poznać samego pisarza oraz szerszy kontekst powieści, co bez wątpienia odgrywa dużą rolę w recepcji tzw. literatury mniejszej.

W roku 2016 w piśmie „Dialog” po dwunastu latach przerwy⁴⁵ ukazało się tłumaczenie słoweńskiego dramatu, a mianowicie tekst wybitnej, wielokrotnie nagradzanej autorki najmłodszego pokolenia dramaturgów — Simony Semenič pt. *siedem kucharek, czterech wojaków i trzy zofie* (*sedem kuharic, štirje soldati in tri sofje*) w tłumaczeniu Joanny Pomorskiej. Wraz z utworem dramatycznym opublikowano komentarz autorstwa słoweńskiego historyka literatury i teatrologa, Krištofa Jacka Kozaka, pt. *Zofia, czyli mądrość. Simona Semenič i współczesna dramaturgia słoweńska*⁴⁶. Dramaty S. Semenič poruszają istotną tematykę relacji międzyludzkich (czasem wynaturzonych, patologicznych, pełnych przemo- cy — jej dwie pierwsze sztuki: *5 fantkov* i *24 ur*), ale w kolejnych pojawia się również problematyka nadużyć w relacji władzy, nawiązania do bieżącej polityki (dramat *Medtem ko skoraj rečem še ali prilika o vladarju in modrosti*), kwestii poruszających opinię publiczną, przez co sztuki te stają się zaangażowaną próbą poszukiwania pewnych reguł istniejących porządków społecznych. Pomimo wyraźnych nawiązań do sytuacji społecznej czy politycznej utwory S. Semenič są otwarte na wielowymiarową interpretację. „Ich związek z konkretną rzeczywistością wydaje się w proponowanej perspektywie niekonieczny, rozluźniony, sytuują się bowiem ponad konkretnym czasem, stając się uniwersalnym, impresjonistycznym obrazem międzyludzkich historii”⁴⁷. Poetycki język występuje paralelnie z językiem potocznym, reprezentującym pewną grupę, czy z językiem zawierającym elementy publicystycznego komentarza, a nawet propagandy.

Przetłumaczony dramat *siedem kucharek, czterech wojaków i trzy zofie* został poświęcony trzem postaciom historycznym — kobietom zbuntowanym: Sophii Magdalenie Scholl, niemieckiej działaczce antynazistowskiego ruchu oporu z czasów III Rzeszy⁴⁸; Sofji Lwownej Pierowskiej, rosyjskiej rewolucjonistce

45 W roku 2004 opublikowano tłumaczenie dramatu Matijaža Zupančiča pt. *Vladimir* („Dialog”, 2004, nr 6).

46 K.J. Kozak, 2016: *Zofia, czyli mądrość. Simona Semenič i współczesna dramaturgia słoweńska*. „Dialog”, nr 2, s. 215—225.

47 Ibidem, s. 225.

48 Historia życia działaczki była również zekranizowana: w dwóch produkcjach *Die weiße Rose* w reżyserii Michaela Verhoevena (nominacja do Oskara w kategorii najlepszy film zagraniczny) oraz w filmie *Fünf letzte Tage* w reżyserii Percy’ego Adlona. Por. hasło: *Sophie Scholl* w Wikipedia.pl. Wolna Encyklopedia: https://pl.wikipedia.org/wiki/Sophie_Scholl [dostęp: 16.09.2018].

zaangażowanej w działalność tajnych organizacji antycarskich⁴⁹; oraz Marie-Sophie Germain, wybitnej francuskiej matematycze. Trzy Zofie, choć żyją w różnych stuleciach i krajach, łączy nie tylko imię, lecz przede wszystkim podobne koleje losu. Wszystkie są zaangażowanymi, walczącymi z przemocą lub dyskryminacją intelektualistkami, które za swą postawę, odwagę przeciwstawienia się zapłaciły wysoką cenę (dwie z nich zostały nawet skazane wyrokiem śmierci). Relacje dotyczące historii trzech bohaterek są przeplatane komentarzami siedmiu kucharek przygotowujących wikt dla żołnierzy wszelkich czasów i wszelkich wojen. Kucharki reprezentują dominującą większość społeczeństwa, uosabiają takie jego cechy, jak: konformizm, przeciętność, służalczość, uległość, plotkarstwo, zaściankowość. Czterej oficerowie odpowiedzialni za egzekucję zbuntowanych Zofii, wojacy, symbolizują ucisk społeczny, przemoc i mechanizmy kontroli nad jednostką. Losy trzech Zofii natomiast stają się obrazem trudnej, skazanej na niepowodzenie sytuacji jednostki wybitnej, indywidualistki/-sty, wobec dyktatu większości. W dramacie podjęto refleksję nad sytuacją kobiety w społeczeństwie patriarchalnym, padają w nim oskarżenia wobec wojny, przemocy, represji, ale też konformizmu czy biurokracji. W 2015 roku sztuka została nagrodzona słoweńską Nagrodą im. Slavka Gruma (Grumova nagrada) za najlepszy dramat na festiwalu dramaturgii w Kranju. Dodać warto, że inscenizacje sztuk S. Semenič były wystawiane na wielu festiwalach w Europie i na świecie (np. w Stanach Zjednoczonych)⁵⁰.

Warto zwrócić uwagę również na znaczną liczbę przekładów słoweńskich książek dla dzieci. Do tej pory młodszy czytelnik mógł się zetknąć z utworami na przykład Lili Prapp, Jany Bauer czy Petera Svetiny. W roku 2017 w systemie słoweńskiej literatury tłumaczonej na język polski pojawiło się natomiast dużo więcej niż dotychczas przekładów literatury dla dzieci — aż siedem publikacji. Wydawnictwo Ezop, które wydało powieści E. Flisara, opublikowało również opowieść Majdy Koren pt. *Ugotuj mi bajkę (Skuhaj mi pravljico)* w tłumaczeniu Mariusza Biedrzyckiego. Pozostałe książki ukazały się nakładem Wydawnictwa Piętka, są autorstwa Heleny Kraljič i Sanji Pregl i były najprawdopodobniej tłumaczone z języka angielskiego przez Aleksandrę Brożek-Salę⁵¹. Książki te poruszają tzw. tematy trudne, uwrażliwiają na chorobę dziecka, uczą tolerancji i otwartości na odmienność. Dotyczą spowodowanych chorobą trudności odnalezienia się dziecka wśród rówieśników (*Sekret Laury / Larina skrivnost*,

49 Współorganizowała zamachy na cara Aleksandra II, w tym zakończony powodzeniem atak z 13 marca 1881. Por. hasło: *Zofia Perowska* w: Naukowy.pl. Polski Serwis Naukowy: http://encyklopedia.naukowy.pl/Zofia_Perowska [dostęp: 16.09.2018].

50 Notka o autorce w: „Dialog”, 2016, nr 2, s. 219.

51 Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku książek Lili Prap tłumaczonych na język polski przez Bolesława Ludwiczaka.

Mam dysleksję / Imam disleksijo), zmagania się rodziny z autyzmem dziecka (*Janek jest inny: historia chłopca z autyzmem / Žan je drugačen*) czy chorobą Downa (*Mam zespół Downa / Imam downov sindrom*), relacji w tzw. rodzinie patchworkowej (*Miłości starczy dla wszystkich / Ljubezni je za vse dovolj*), a także trudności w akceptacji śmierci osoby bliskiej (*Odszedłeś, ale wciąż tu jesteś / Si, čeprav te ni*).

W kontekście tych publikacji można zwrócić uwagę na horyzont oczekiwań odbiorczych, który jest wynikiem wcześniejszych doświadczeń czytelniczych i określa go kompetencja literacka odbiorcy⁵². Dzieło literackie, również tłumaczone, wpisuje się w zastany kontekst, określany przez tradycję, istniejące kano-ny literackie, przyzwyczajenia odbiorcze, normy gatunkowe, które w przypadku przekładu stają się sekundarnym kontekstem odbioru. Horyzont oczekiwań, jako kategoria określana przez literaturoznawczą wiedzę uprzednią odbiorców i poszerzona o inne obszary wiedzy oraz doświadczenia życiowe, społeczne i historyczne, stanowi zatem istotny czynnik w refleksji nad wyborami tłumaczy/wydawców i obecnością literatury tłumaczonej w polisystemie literatury przyjmującej i polu literackim. Kształtują go również rozmaite praktyki życia społecznego, istotny wpływ mają tu instytucje życia literackiego, edukacja, media⁵³, ale też aktualne wydarzenia oraz dyskusje toczone w kulturze przyjmującej. Dlatego można przypuszczać, że rosnące zainteresowanie literaturą dla dzieci i zapotrzebowanie na wartościowe książki, które stanowiłyby przyczynek do rozmowy z dzieckiem, mogły być motywacją do wydania wspomnianych publikacji. Z pewnością ich pojawienie się można traktować też jako sposób na „poszerzenie literackiego repertuaru”⁵⁴ w zakresie literatury dziecięcej.

Wokół przekładów literatury słoweńskiej tworzy się swego rodzaju „rodzima wspólnota zainteresowań” czy też „wspólnota wyobrazeniowa (*imagined*)”⁵⁵. Jej członkowie „nigdy nie poznają większości swoich współczłonków, nie spotykają się z nimi ani nawet nie będą wiedzieli o ich istnieniu, niemniej w umyśle każdego z nich istnieje obraz łączącej ich komunii”⁵⁶. Wspólnota zainteresowana przekładami literatury słoweńskiej stanowi raczej wąskie grono osób zaintere-

52 R. Handke, 1977: *Kategoria horyzontu oczekiwań a wartościowanie dzieł literackich*. W: T. Bujnicki, J. Stawiński: *Problemy odbioru i odbiorcy*. Wrocław, Ossolineum.

53 E. Skibińska, 1999: *Przekład a kultura. Elementy kulturowe we francuskich tłumaczeniach „Pana Tadeusza”*. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 40.

54 I. Even-Zohar, 2009: *Miejsce literatury tłumaczonej w polisystemie literackim...*, s. 198.

55 L. Venuti, 2009: *Przekład, wspólnota, utopia*. M. Heydel, tłum. W: P. Bukowski, M. Heydel, red.: *Współczesne teorie przekładu. Antologia*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 265—293, 278.

56 B. Anderson, 1991: *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London—New York, Verso. Cyt. za: L. Venuti, 2009: *Przekład, wspólnota, utopia...*, s. 285.

sowanych Słowiańszczyzną (zwłaszcza południową), najczęściej jest ona warunkowana indywidualnymi kontaktami, profesją i posiada szerszą kulturową, literaturoznawczą czy historyczną wiedzę uprzednią. Wspólnota ta zależy również od węższych zainteresowań jej członków. Jednakże dzięki pojawianiu się wciąż nowych przekładów literatury słoweńskiej, różnorodnych pod względem gatunkowym i tematycznym, można sądzić, że wspólnota ta utrwała się, a nawet poszerza. Nie bez znaczenia jest, że dzieła tłumaczone, zwłaszcza z tzw. literatur mniejszych, giną w hiperprodukcji. Niemniej jednak takie inicjatywy, jak rokroczne sporządzanie bibliografii literatury słoweńskiej i wolny dostęp do niej w Internecie, zainteresowanie literaturą słoweńską przez nowe wydawnictwa z dobrze rozwiniętą siecią dystrybucji, ślady recepcji pozostawione w serwisach internetowych, pozwalają sądzić, że „wspólnota wyobrażeniowa” powstająca wokół tłumaczeń literatury słoweńskiej może śledzić sytuację przekładów i poszerzać znajomość tej literatury, wiedzę o niej i o kulturze słoweńskiej oraz sięgać po nowe publikacje. Wydaje się również, że peryferyjność i brak nastawienia na sukces rynkowy w tym przypadku zapewnia swobodę tłumaczom i wydawcom w kwestii wyboru dzieł prezentowanych czytelnikom sekundarnym.

Literatura

- Bourdieu P., 2001: *Reguły sztuki. Geneza i struktura pola literackiego*. A. Zawadzki, tłum. Kraków, Universitas.
- Escarpit R., 1976: *Literatura a społeczeństwo*. J. Lalewicz, tłum. W: H. Markiewicz, oprac.: *Współczesna teoria badań literackich za granicą. Antologia*. T. 3. Kraków, Wydawnictwo Literackie.
- Even-Zohar I., 2009: *Miejsce literatury tłumaczonej w polisystemie literackim*. M. Heydel, tłum. W: P. Bukowski, M. Heydel, red.: *Współczesne teorie przekładu. Antologia*. Kraków, Znak, s. 195—203.
- Gaszyńska-Magiera M., 2011: *Recepcja przekładów literatury iberoamerykańskiej w Polsce w latach 1945—2005 z perspektywy komunikacji międzykulturowej*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Gaszyńska-Magiera M., 2013: *Przekład literacki w perspektywie komunikacji międzykulturowej*. W: I. Kasperska, A. Żuchelkowska, red.: *Przekład jako akt komunikacji międzykulturowej*. Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM, s. 47—68.
- Gawlak M., 2016: *Rola Instytutu Mikołowskiego w upowszechnianiu przekładów literatury słoweńskiej w Polsce w ostatnich latach*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 7, cz. 2, s. 167—179.

- Genette G., 2014: *Palimpsesty. Literatura drugiego stopnia*. T. Stróżyński, A. Milecki, tłum. Gdańsk, Słowo/Obraz Terytoria.
- Handke R., 1977: *Kategoria horyzontu oczekiwań a wartościowanie dzieł literackich*. W: T. Bujnicki, J. Sławiński, red.: *Problemy odbioru i odbiorcy*. Wrocław, Ossolineum.
- Kielar B., 2003: *Zarys translatoryki*. Warszawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Kozak K.J., 2016: *Zofia, czyli mądrość. Simona Semenič i współczesna dramaturgia słoweńska*. „Dialog”, nr 2, s. 215—225.
- Lewicki R., 2000: *Obcość w odbiorze przekładu*. Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Mańczak L., 2014: *Przekłady literatury serbskiej w Polsce w latach 2007—2013*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 5, cz. 2, s. 241—249.
- Skibińska E., 1999: *Przekład a kultura. Elementy kulturowe we francuskich tłumaczeniach „Pana Tadeusza”*. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Skibińska E., red., 2009: *Przypisy tłumacza*. Kraków, Księgarnia Akademicka.
- Skwarczyńska S., 2013: *Przekład i jego miejsce w literaturze i kulturze narodowej*. W: P. de Bończa Bukowski, M. Heydel, red.: *Polska myśl przekładoznawcza. Antologia*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 119—141.
- Tokarz B., 2010: *Spotkania. Czasoprzestrzeń przekładu artystycznego*. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Venuti L., 2009: *Przekład, wspólnota, utopia*. M. Heydel, tłum. W: P. Bukowski, M. Heydel, red.: *Współczesne teorie przekładu. Antologia*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 265—293.
- Virk T., 1991: *Postmodernia in ‘mlada slovenska proza’*. Maribor, Obzorja.
- Virk T., 2010: *Postmodernizem? Prej bi rekli, da korak naprej*. „Sodobnost”, št. 3, s. 393—394.

Monika Gawlak

From Poetry “Sparing in Its Words” to “Difficult” Prose for Children Translations of Slovenian Literature in 2016—2017

SUMMARY | The aim of the article is to review the Slovenian literature translated into Polish in 2016 and 2017. The author of the article presents translations of Slovenian poetry (Veronika Dintinjana, Katja Gorečan), prose (Evald Flisar, Maja Novak, Vlado Žabot), books addressed to children (Majda Koren, Helena Kraljič, Sanja Pregl), and drama (Simona Semenič). The text points out some important publishers (the Mikołów Institute, Institute of Urban Culture in Gdańsk, Ezop Publishing) and the most active translators (Miłosz Biedrzycki, Joanna Pomorska, Marlena Gruda), their probable motivations, and

the ways of financing their translations. The author of the article is also interested in reception of translated Slovenian literature in the target literary field.

KEYWORDS | Slovenian literature in Poland, Literary Translation, Reception of Translation, Veronika Dintinjana, Katja Gorečan, Evald Flisar, Maja Novak, Vlado Žabot

Monika Gawlak

Od ‘malobesedne’ poezije do ‘zahtevne’ proze za otroke Prevodi slovenske literature v letih 2016—2017

POVZETEK | Namen članka je pregled slovenske književnosti, prevedene v poljščino v letih 2016 in 2017. Avtorica članka predstavlja prevode slovenske poezije (Veronika Dintinjana, Katja Gorečan), proze (Evald Flisar, Maja Novak, Vlado Žabot), knjige naslovljene na najmlajše bralce (Majda Koren, Helena Kraljič, Sanja Pregl) in dramo (Simona Semenič). Besedilo opozarja na pomembne založnike (Mikolovski inštitut, Inštitut za urbano kulturo v Gdansk, založba Ezop) in najbolj aktivne prevajalce (Miłosz Biedrzycki, Joanna Pomorska, Marlena Gruda), njihove verjetne motivacije in načine financiranja prevedenih publikacij. Avtorica članka se zanima tudi za recepcijo slovenske prevedene literature v sekundarnem literarnem polju.

KLJUČNE BESEDE | slovenska književnost na Poljskem, literarni prevod, recepcija prevoda, Veronika Dintinjana, Katja Gorečan, Evald Flisar, Maja Novak, Vlado Žabot

MONIKA GAWLAK | dr, literaturoznawczyni, słowenistka, starszy wykładowca w Zakładzie Teorii Literatury i Translacji w Instytucie Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Bada XX-wieczną literaturę słoweńską oraz jej polskie przekłady. Przetłumaczyła z języka słoweńskiego teksty literackie i naukowe (m.in. poezję Barbary Simoniti; prozę Mihy Mazziniego, Polony Glavan, Roberta Šabca; artykuły Ireny Novak-Popov, Nikolaja Ježa, Any Makuc). Publikowała w Polsce i za granicą, m.in. w „Studium”, „Opcjach”, „Tekstualich”, „Przekładach Literatur Słowiańskich”, „Novej reviji”. Współorganizowała liczne wydarzenia promujące słoweńską kulturę w Polsce. Jest autorką monografii pt. *Świat poetycki Gregora Strnišy* (2012) oraz artykułów, m.in.: *Tożsamość Čefura w przekładzie powieści Gorana Vojnovicia pt. „Čefurji raus!” w tłumaczeniu Tomasa Łukaszewicza* (2012); *Prevodi slovenske proze na Poljskem po letu 1991* (2014); *O przekładzie tytułu (na podstawie prozy słoweńskiej)* (2015).